

Операцията е задействана

През 1988-а, т.е. година и половина преди Ноемврийския пленум от 1989 г., Горбачов изпраща своя политически помощник **Виктор Шарапов** за посланик в България. Школуван, образован, говорещ английски, генерал от КГБ, той пристига със задача да ускори перестройството, което изостава в България поради съпротивата на Живков. Шарапов връчва акредитивните си писма на 23 март 1988 година.

С всички съветски посланици Тодор Живков установява доверителни отношения. Една от причините да бъде отзован Леонид Греков – предшественикът на Шарапов, е, че се поддава на влиянието на българския лидер и става едва ли не негов говорител.

Виктор Шарапов идва в България шест месеца след срещата на Тодор Живков с Михаил Горбачов в Москва на 16 октомври 1987 година. Тогава разговорът прераства в теоретична пледоария. Лидерите се състезават фразеологично. Преди това Горбачов е изпратил в София идеолога на КПСС проф. Вадим Медведев да разясни на Живков същността на перестройката. Ако целта е била да се даде публичност на различията между ръководителите на двете партии, тя е постигната.

Новият съветски посланик е роден в Москва през 1931 г., по-млад е от Живков с 20 години. Това е равнозначно на цяла пропаст. Шарапов завършва прочутия Институт востокове-

дения и става специалист китаист. Известно време работи в Пекин като кореспондент на вестник „Правда“. По-късно става известно, че това е било прикритие за кадровия разузнавач. Оттогава започва издигането му в йерархията на КГБ. Придобил и журналистически опит, той е назначен за помощник на председателя на КГБ Юрий Андропов и се утвърждава като един от най-доверените му сътрудници. Това му дава възможност да се запознае с механизмите на висшата власт.

В книгата си „Седемте вождове“* Дмитрий Волкогонов отбелязва, че Виктор Шарапов и А. Александров са двамата, които стоят до смъртния одър на генералния секретар Андропов и записват последните му напътствия.

След смъртта на Юрий Андропов Шарапов остава съветник на новия генерален секретар Константин Черненко, а след това и на Михаил Горбачов. Това е прецедент – експерт да се задържи при трима генерални секретари. По това време той вече е функционер от висок ранг, но се твърди, че не е прекъснал контактите си със специалните служби.

В речта при връчването на акредитивните си писма заявява, че задачата на КПСС е „обновяване на нашата политическа система“. Същността на перестройката с тези думи е предадена пределно ясно. В това е нейната сила, но и нейната гибел. Защото центърът на промените се поставя в политическата сфера и в съзнанието на обществото. Перестройката може да се определи като политическа реформация, нещо като лютеранство по отношение на господстващата идеология. Горбачов не изпраща в България икономист, финансист или дипломат от кариерата, а човек от тайните служби. Реформите в България изискват ново ръководство, затова е необходим професионалист в сферата на тайната дейност. Очевидно в Москва си дават сметка с кого си имат работа, познават Живков и знаят, че доброволно няма да отстъпи властта.

---

* Д. Волкогонов, „Седемте вождове“, с. 70, С., 1996 г., т. 2.

Във всички публикации и речи Горбачов отрича каквото и да е участие в заговор за свалянето на Тодор Живков. В този дух са и изявленията на Шарапов пред вестник „24 часа“ на 24 октомври 1990 г. – близо година след освобождаването на Живков. Става реч за човека, който играе решаваща роля в тези събития по силата на договорните ангажименти, които тогава съществуват между България и СССР. Голяма е и икономическата обвързаност – 62 % от външната търговия на България е със Съветския съюз. Просперитетът на страната се дължи на руския пазар. Затова представлява интерес да знаем с какви думи, с каква аргументация Шарапов обяснява своето неучастие в смяната на Живков.

Определението заговор се използва за различни деяния, най-често насилие, узурпаторство, антидържавност. В тази книга то се употребява като тайно, несанкционирано от официалните институции договаряне за смяна на ръководителя на управляващата партия, който е и държавен глава. Има и още нещо: Живков бе дошъл на власт чрез вътрешнопартиен преврат през април 1956 г. и продължаваше да узурпира все повече власт в партията и държавата.

„– Какво бе отношението на висшето съветско партийно и държавно ръководство към самия Живков в последните месеци преди 10 ноември 1989 г.?”

– Отношението на съветското правителство към Живков и преди това бе продиктувано от принципни съображения. Живков представляваше българското ръководство, БКП, българската държава. Той бе официалният държавен глава. Ние уважавахме не само личността на Живков, но преди всичко волята на българския народ, на българската партия. Друг въпрос е доколко народът можеше да изрази своята воля.“

Шарапов предава нещата в рамките на официалната дипломация, ненамеса и лоялност. В онези условия и атмосфера, от неговата позиция за промени, твърдението, че съ-

ветското ръководство е за радикалност, се превръща в нещо като директива и ускорител на процесите.

Проблемите се третират в книгата на Нико Яхиел „Тодор Живков и личната власт“, издадена през 1997 година. Авторът разкрива лабораторията на режима. Трудът е ценен, защото е писан от човек, който 40 години е в личния щаб. Без анализите и фактите, изнесени от Нико Яхиел, е трудно да се проникне в закритата сфера на системата.

Но една постановка, която при това е съществена, буди възражение, защото перестройката се определя като „обща закономерност, валидна както за СССР, така и за България“.* Да се признае необходимостта от реформи в едно, а да се определи перестройката като закономерност – съвсем друго. Тези въпроси се тълкуват в мемоарите на съветските дейци Вадим Медведев, Едуард Шеварднадзе, Николай Рижков и много други. От техните съждения разбираме, че има възможност, варианти и други подходи. Не може да се твърди, че Нико Яхиел не разбира тези азбучни истини, но дефиницията, която дава, е декретирана като закономерност – нещо, което буди съмнения.

Може да се смята, че това е една от главните причини за освобождаването му от кабинета, тъй като Живков не споделя тези разбирания. И то не от теоретични, а от чисто практически подбуди – ако приеме тезата за закономерността, това значи да признае, че трябва да отстъпи ръководството на партията.

Друг е въпросът, че той по навик пуска в оборот интригантски епитети и лично дискредитиране. В последната среща, която имах с него на 27 юни 1997 г. („Мемоарите“ бяха дадени за печат, но не бяха още излезли), Живков заяви, че единственият пробив, който ЦРУ е успяло да направи в неговото обкръжение, е Нико Яхиел. За дейността си той

---

* Нико Яхиел, *цит. съч.*, с. 334.

получавал възнаграждение от Израел. Нещо подобно заяви и при представянето на „Мемоарите“. Академикът излезе с опровержения, но опростените удари на Генералния са силни с делничното си звучене и трудно се опровергават.

Ето един пример, който дава представа за реформите, които се начеват в СССР, но са белязани от очевидни пороци. „Перестройката започна с грешки“ това са думи на човек вътрешен, сведущ. Те принадлежат на Едуард Шеварднадзе. „Трябва да призная, че не направих нищо, за да предотвратя злото.“ Става дума за урбулешката антиалкохолна кампания, провъзгласена от Горбачов на 7 май 1985 г. като първи акт на перестройката. Апологетите го превъзнасят, средствата за масова информация тръбят, че изкоренява злото. „Материалните загуби, причинени на страната в борбата с алкохолизма, надхвърлиха петнадесет милиарда рубли. А „печалба“ – никаква. Само задълбочихме недъга.“* Милиарди загуби, дисбаланс в бюджета и огромна спекула и хаос.

В мемоарите си Горбачов защитава и оправдава своите действия, но не смее да ги определи като съответстващи на закономерност, защото СССР се разпадна, а перестройката претърпя крах.

Виктор Шарапов пристига в България в преломно време, когато се зараждат неформалните организации и опозиционно настроение обхваща различни слоеве от обществото. Няколко месеца преди това в Софийския университет „Св. Кл. Охридски“ става инцидент, който има характер на авангарден сблъсък. Четирима преподаватели на партийно събрание разобличават режима и главните носители на неговите недъзи. Те посочват, че страната влиза в криза, виновник за което е управляващият екип. Живков реагира незабавно. Нареща на Начо Папазов да разследва случая. Опонентите – проф. Никола Попов, проф. Васил Иванов, проф. Недялко Белев и

---

* *Едуард Шеварднадзе, „Мой выбор“, с. 32, Москва, 1991 г.*

доц. Николай Василев, са изключени от БКП и отстранени от Университета. Външно целта е постигната – всят е страх. Но, макар и пасивно, сред интелигенцията и редовите партийни членове санкциите са осъдени морално.

На 8 март 1989 г. в Дома на киното в София след прожекцията на документалния филм „Дишай“ на режисьора Юрий Жиров за екологичното замърсяване на Русе се създава комитет в защита на града с председател писателят **Георги Мишев**.

Процедурата е същата: всички партийни членове, които не се оттеглят от комитета, между тях Соня Бакиш, Христо Смоленов и други, са изключени от БКП. Отзвукът от репресиите е двойк: едни се свиват, други тръгват на борба. Броженето сред интелигенцията нараства.

На 3 ноември 1988 г. в 65-а аудитория на Софийския университет е създаден Клубът за гласност и преустройство, който постепенно привлича в своите редици 300 интелектуалци, служители и хора със свободни професии. Петко Симеонов съобщава, че Комитетът е създаден по инициатива на д-р **Желю Желев**, станал известен след инкриминирането на неговата книга „Фашизмът“ и санкциите срещу рецензентите му проф. Кирил Василев и проф. Николай Генчев.

На 8 февруари 1989 г. д-р **Константин Тренчев** учредява синдиката „**Подкрепа**“, който на 28 октомври в Пловдив се превръща в национална конфедерация на труда. Тренчев е задържан и е хвърлен за пет месеца в затвора.

Бавно и незабележимо бунтът назрява. Съветският пратеник има над какво да размишлява.